

Dr. Szretykó György

Társadalmi kihívások - magyar válaszok

"Aki a magyarság újkori történetét megírja, arra kell felelnie, hogy süllyedt "bennszülött"-té ez a nagy középkori nemzet tulajdon országában... Állami életét idegenek vezetik: ha vannak is véréből való nagyjai, azok csak maharadzsák; gazdaságilag kizsákmányolják; idegen civilizációk selejtje ellen nincs védelme, erkölcsében és testében nyomorodóban van...

Tegyük fel, hogy van Új-Guineában egy párt, amely azt vallja, hogy Új-Guineának az angolokénak kell lennie. A másik szerint Új-Guinea csak a hollandok alatt lehet boldog. S most föláll valaki és azt kérdi: Nem lehetne Új-Guinea a pápuáké? Ez a harmadik oldal".

Németh László előadása. Szárszó. 1943.

Napjaink egyik aktuális témája a magyar társadalom szerves fejlődése és a külső minták követése kapcsolatának, illetve történelmileg kondicionált diszfunkcionális mozzanatainak tudományos vizsgálata. Tanulmányomban kísérletet teszek arra, hogy röviden bemutassam a magyar társadalom modernizációs törekvéseit történet-szociológiai és aktuálpolitikai nézőpontból. Ez utóbbi során felvázolom a harmadik (saját) utat, mint a mai magyar társadalom alternatíváját.

1. Rövid történelmi áttekintés

A különböző periódusokban különbözőképpen definiálta a tudomány és a politika szférája Magyarország helyét Európában. Főleg a kiélezett politikai helyzetekben, válságos történelmi periódusokban, vagy éppen a hatalmon lévő uralkodó osztályok nagyhatalmi törekvéseinek alátámasztása érdekében sorolták Magyarországot a nyugat-európai, vagy kelet-európai, duna-völgyi, vagy éppen a kárpát-európai kategóriába.

Történelmünket végigkíséri a társadalmi tudat dilemmája, hogy végül is hova, Európa mely történelmi régiójához tartozunk. Ebből a szempontból, érdemes felidézni Szűcs Jenő következő gondolatait, amelyek kiindulópontját adják Európa régiókra tagolódásának: "Van egy nagyon markáns vonal, mely az Elba-Saale alsó folyásának délnek, a Lajta, s tovább a hajdani Pannónia nyugati pereme mentén szeli át Európát: a Karoling Birodalom keleti határa 800 táján. Ami ettől Nyugatra esett, ott zajlott le a megelőző három évszázadban a későantik-keresztény és a barbár-germán elemeknek az a szerves szimbiózisa, melynek első - noha még nyers és átmeneti - szintézise volt maga a "renovált" Imperium. E tömb megnevezése, már akkoriban gyakran "Nyugat" volt".¹

Tehát már az első évezred előtt kétszáz évvel sem beszélhetünk egységesen Európáról, hiszen kifejlődött Európa testéből egy sajátos és egyéni vonásokat hordozó régió, s mint később írja Szűcs Jenő a "nyugat nem Európa valamely részétől való különállást jelöli, hanem sokkal inkább a régi világgal való szembenállást jelenti."²

Ezek után, kb. 800 táján az előbb említett határvonaltól nyugatra kialakult egy "keresztény-feudális társadalom", ugyanakkor Európa másik pólusán Bizánc állt. E kettős erőterbe érkeznek a honfoglaló magyarok 895-96-ban a Kárpát-medencébe, a maguk törzsi alapokon szerveződő társadalmukkal. Ebben a térségben érte a magyarságot

Nyugat-Európa első nagy kihívása, amely alapvetően megkérdőjelezte a magyarság létjogosultságát.

A kihívásra adott válasz, melyet talán István királlyá koronázása 1000-ben jelképez legjobban Európa felé a magyarság legitimációját biztosította. Ezzel egyidőben átrendezte az egész akkori társadalmat, amely a törzsszövetség és fejedelemség helyett a feudális királyságot teremtette meg.

A válaszadásban a reális alternatívák nemléte miatt, a fennmaradás érdekében a nyugati képletbe való beolvadás a nyugati minta elfogadása és követése lehetett az egyedüli cél, még akkor is, ha ez a képlet nem a magyar társadalom organikus fejlődéséből bontatkozott ki, hanem hatalmi úton, felülről rákényszerítve. A magyar, de a velünk egy régióba sorolható országok történelmében is többször előfordult a társadalom önfejlődésétől idegen struktúra ráerőszakolása a társadalomra.

A "Nyugat" első nagy expanziója nem fedte le teljesen homogénen a magyar társadalmat, hiszen a Dunántúlon már a honfoglalás előtt éltek földművestársadalmak, s éppen ezért ezen a tájon a nyugati életbe való beolvadás könnyebben mehetett végbe, míg az Alföld keleties jellege megmaradt: "A "nyugatias Dunántúl" és a többi magyar táj közötti különbség csak a XV. században kezd észrevehetően csökkenni. Ekkorra a magyarországi agrárviszonyok fejlődése megközelítette a nyugat-európai".³

A feudalizmus első válságából a "Nyugat" úgy került ki, hogy nagyrészt Közép-Kelet-Európára támaszkodva elégítette ki például a nemesfém szükségletét. A gazdasági tér kiszélesítésének a várost tette meg központjává és nem utolsó sorban a földesúri viszonyokat átrendezte úgy, hogy a jobbágy kötöttségeket fellazította.

Közép-Kelet-Európában a XV.-XVI. századra vált érezhetővé a feudalizmus válsága. Erre a kihívásra egy sajátos közép-kelet-európai

válással reagált a magyar történelem, amely pontosan az ellenkezője volt a nyugat-európai reflexnek. A polgárosuló mezővárosok kiváltságait megnyirbálták, a földesurak erősítették a jobbágy személyes függőségét, s átvettek bizonyos állami funkciókat a közigazgatás és az igazságszolgáltatás területéről.

Tehát, míg a nyugati régióban a földesúri-jobbágy viszony, az úrszolga viszonyból a partneri viszony felé haladt, addig Közép-Kelet-Európában a földesúri hatalom megszilárdulásával, sőt növekedésével tovább erősödött az alá-fölé rendeltségi képlet, az elnyomó és elnyomott viszonya.

A második jobbágyság hatására a feudalizmus újra megerősödött. Következmenyei közül a legtovább ható jelenség a társadalom szerkezetének megmerevedése, a parasztság röghözkötöttsége. A városi polgárság gyengesége miatt, a túlbujánzó nemesség érdekeinek megfelelően, a társadalmi mozgás lelassulása vált jellemzővé. Ilyen körülmények között nem is beszélhetünk olyan intézményrendszer kiépüléséről, amely az egyén autonómiáját biztosíthatná, s amely keretet nyújthatna a társadalom testéből kiinduló fejlődési folyamatnak.

A nyugati mintával szemben Közép-Kelet-Európában az állam rátelepedett a társadalomra, leszűkítette az egyén szabadságkörét. Összegezve a második jobbágyság hatását, megállapítható, hogy a kapitalizálódó nyugathoz képest ez a térség periférikus szerepbe szorult vissza, bár részévé vált a "nyugati világgazdaságnak", de annak csak egy gyengén fejlett kiszolgáló egysége maradt.

Ugyanakkor rendkívül tanulságosak Szűcs Jenő alábbi gondolatai a kialakult európai helyzettel kapcsolatban: "Az újkor egyik irányból a Nyugat második nagy expanziójával (1500-1640) köszöntött be, mely a képlethez az Atlanti-óceánon átnyúlva hozzákapcsolta Amerikát, (s idővel abszorbeálta Skandináviát), másik irányban a "csonka" Kelet-Európa nagy expanziója létrehozta a "teljes" Kelet-Európát,

hozzákapcsolva a képlethez a Csendes-óceánig terjedő Szibériát. A kettő közé szorult Közép-Kelet-Európa az újkor hajnalán defenzív döbbenettel eszmélhetett rá, hogy míg nyugat felől a történelem újra megvont egy elmosódottnak vélt határvonalat, dél felől az évtizedes múltú közép-ázsiai eredetű inváziók utolsó (s legerősebb) hulláma partjait ostromolta, s maga sem tudta pontosan, hogy beletartozik-e még Európa Occidens kereteibe, vagy kiesett belőle".⁴

Az újkor egyik kihívása Nyugat-Európa részéről a XIX. században zajlott le, de hatásai a közép - és kelet - európai országok számára a XX. századig is hatottak.

Magát a kihívás lényegét a XVIII. század végén Nyugat-Európa kettős forradalmában kell keresni, amely egyrészt az angol ipari forradalmat, másrészt a francia társadalmi forradalmat jelenti. Nyugat-Európa e kettős forradalom hatására minőségileg új fejlődési szakaszába lépett és a XIX. század ugrásszerű gazdasági növekedését eredményezte, s tovább mélyítette a már feudalizmus kései szakaszában is meglévő különbségeket a közép-és kelet-európai régiókhoz képest, illetve bizonyos mértékig át is rendezte Európa három régiójának határait. Következésképpen, Nyugat-Európában a feudalizmusból nőtt ki a termelés új technikája, amely alapja volt az ipari forradalomnak, valamint ezzel szorosan összhangban fejlődött és alakult át a termelési viszony és osztályviszony. Vagyis a feudalizmusból párhuzamos fejlődési úton épült ki a kapitalista gazdasági rendszer és polgári társadalom, amely társadalmi forradalommal épült ki, alulról felfelé.

Ezzel szemben Magyarországon a kapitalizmus fejlődése - részben az 1848-1849-es szabadságharc és az 1867-es kiegyezés következtében - kívülről és felülről ment végbe. Kívülről elsősorban azért, mert a kapitalista termelési mód technikai és technológiai meghonosítását a nyugat-európai társadalmi-gazdasági fejlődést képviselő osztrák, német, cseh szakmunkásgárda teremtette meg. Ezen tények a kialakuló

társadalomszerkezetre is rányomták a bélyegét, hiszen a hagyományos politikai vezető rétegek, elsősorban a nagybirtokos réteg mellett az új polgári, főként zsidó és német bankár-nagybirtokos réteg is megjelent, valamint a munkásság is több nemzetiségűvé vált.

A felülről történő kapitalizáció elsősorban azt jelenti, hogy mivel a magyar társadalom önmaga nem volt képes egy belső fejlődés által az új termelési módhoz illeszkedő társadalmi viszonyokat kialakítani, ezért felülről, a központi hatalom mintegy rákényszerítette a reformokat a társadalomra. Az árutermelés a belső piac fejletlensége és a tőkehiány miatt, elsősorban a külpiazi igényekhez igazodva indult meg.

A közép-kelet-európai fejlődés egyik máig ható és neuralgikus ponttá váló sajátossága abból fakad, hogy e térségben a központi államhatalom nem esett egybe a nemzettel: "A többnyire soknemzetiségű keretben létrejött abszolutista állam ugyanakkor - éppen mivel a központi hatalom és nemzet különvált egymástól - sohasem lehetett igazán sikeres, hiszen a rendi nemesi képviselőket a nemzeti ügy képviselőjévé is téve, különlegesen felerősítette azt."⁵

Erre talán a legjobb példa a reformkor, amikor is hatalmas erőfeszítéseket tettek a nyugati fejlődési vonalra való visszatérésre, de a megfelelő politikai keretek és a Habsburg uralkodóház nyilvánvaló ellentétes érdekei miatt, ez eleve kudarcra volt ítélve.

A második jobbagyság által fejlődésében megrekesztett magyar társadalom csak 1867 után futott rá a kapitalista fejlődési útra, de csak annyiban alakult át a gazdasági és társadalmi élet, amennyiben ezzel lehetővé vált valamiféle lépéstartás a nyugat-európai gazdasági és társadalmi kihívással szemben. A nyugat-európai kihívásra adott közép-kelet-európai felemás válasz mellett születtek eredményes válaszok is, például a skandináv régió által, amelynek sikerült a felzárkózás, de a további lemaradás és perifériára sodródás is bekövetkezett például a Balkán régió részéről.

Magyarország kapitalizálódásának fent vázolt felemássága a legélesebben a két világháború közötti időszakban csúcspontot ért el. A két világháború közötti társadalom szerkezetét vizsgálva látható, hogy kettős struktúráként egymás mellett, együtt él a feudalizmus rendi szerkezete és a kapitalizmus polgári struktúrája.

Erdei Ferenc is különbséget tesz a két világháború közötti történelmi középosztálya két rétege között a társadalomban betöltött eltérő funkcióik alapján: "Tehát, amit mi középosztálynak nevezünk, az csak töredékében független középvagyonú egzisztencia, túlnyomó többségében értelmiségi alkalmazott, tisztségviselő. De még itt is különbséget kell tennünk. Egész pontosan csak az állam, az egyház és az uradalom értelmiségi alkalmazottai számítanak a középosztályba, szóval a történelmi értelmiség, illetve a tisztségviselőréteg. A magánpályák, az ipari és kereskedelmi vállalatok értelmiségi, tisztviselői statisztikailag és osztályhelyzetük szerint ugyan hasonlóan a középosztályba tartoznak, azonban egészen másfajta képződmény ez, hogyszem egybe lehetne fogni a történelmi középosztállyal. A tudatokban és a közvéleményben is éles a különbségtétel az állam, egyház és az uradalom értelmisége történelmi osztály, úri középosztály viszont az iparforgalom értelmisége magántisztviselő, polgári középosztály, vagy városi polgárság, illetve közönségesen zsidó értelmiség."⁶

A két világháború közötti magyar társadalomban felerősödött a kívülről kapitalizálódott társadalom ellentmondásai, amelyek a termelési viszonyok és a társadalomszerkezet sajátos kettősségéből adódtak. Ez a kettősség rányomta a bélyegét a társadalmi gyakorlatra is, hiszen a polgári fejlődés magával hozta a liberalizmus és a polgári demokrácia technikáját, de ez csak felemásan és látszólag alakulhatott ki, mivel a társadalom uralkodó országyai a rendi társadalom gyakorlatát követték, amely a tekintélyelven, a központi hatalom elsőbbségén, a hierarchiák fenntartásán alapultak, melynek

megerősödését az 1918/1919-es forradalmakra bekövetkező ellenforradalom szükségletei fokozták.

A Horthy-korszak etatista irányítás- és szervezetrendszerében a mintaadó funkciót a "történelmi középosztály" politikai kultúrája jelentette, amelynek lényege a passzivitást és engedelmisséget kifejező hierarchikus alattvalói orientációk és magatartásminták. Ezzel egyidőben a politikai életre jellemző a paraszti társadalom névtelenségi állapota, amely csak szelektíve volt jelen a közéletben. Éppen ezért számára a politika "úri huncutság". Ugyanakkor megállapítható, hogy a szakértelmiség polgári liberális és népi plebejus hagyományai is hatottak a társadalom szűk körében. A szociáldemokrata, a szakszervezeti és az illegális kommunista mozgalom pedig nagy szerepet játszott a munkáshagyományok kialakításában, terjesztésében és ápolásában.

1945-öt azért tartjuk a legújabb kori magyar történelem alapvető "elágazási pontjának", mert megvoltak a külső és belső feltételek ahhoz, hogy a "közép-kelet-európai történelmi igényekhez" jobban alkalmazkodó fejlődési pályára lépjen az ország. 1944/1945-től meg is indultak ez irányba a kísérletek, amelyek eredményei egyedülállóak voltak a magyar történelemben.

A kettős társadalmi struktúra a két világháború közötti időszak hagyatékának, főleg az intézményeinek a felszámolása azért volt igazán jelentős, mert a társadalomból alulról jött és részben öntevékenyen ment végbe. Itt nemcsak a földosztásra gondolunk, hanem a társadalmi élet más területein is megfigyelhető üzemi bizottságoknak, munkástanácsoknak, különböző népi bizottságoknak a háború utáni élet megszervezésében, a termelőeszközök társadalmi tulajdonbavételében betöltött szerepére is.

Az 1944-48 közötti magyar társadalom gyakorlatának jelentősége éppen az, hogy a különböző népi bizottságok útján, a különböző

társadalmi csoportok az eddigieknél sokkal szélesebb köre vehetett részt a politikai közéletben, a hatalom közvetlen gyakorlásában.

Az 1949-től kialakított társadalomépítő stratégia elméleti hiányosságok és gyakorlati-politikai okok miatt szakított a népi demokratikus modellel és ezt a sztálini modell cserélte fel. (Ennek ellenére a magyar társadalom szerkezete látenszen ismét kettős lett, amelyben egyidőben funkcionált a népi demokratikus és a sztálini modell.)

A társadalmi szerkezetünk kettős történetiségében megtalálható ellentmondás abból adódik, hogy az újratermelési modellt többek között a közép-kelet-európai gazdasági modernizáció érdekében hívták életre, vagyis a világgazdasági rendszerben elfoglalt évszázados perifériás szerepből való kitörés érdekében, de ugyanakkor szinte reflexszerűen az évszázados kelet-európai módszerekkel. Tehát a hatalom koncentrációjával, a fejlettebb struktúra kívülről és felülről való adaptációjával és az állam centrális szerepével a spontán társadalmi mozgások felett.

A kor újratermelési modelljének a redisztributív jellegét érdemes hangsúlyozni, amely már nemcsak a elvonás-újraelosztás folyamatára terjed ki, hanem a termelés folyamatára is. A szocialista újratermelési modell mindezzel rég óhajtott társadalmi célokat kívánt elérni, kiemelkedést a társadalmi-gazdasági elmaradottságból és radikális egyenlősítést hajtott végre az anyagi és szellemi javak újraelosztása területén, a társadalmi igazságosság érdekében.

A vázolt célokkal párhuzamosan, a gazdasági és politikai életben kialakult hierarchikus struktúrát a társadalom szerkezete is leképezte, és ennek hatására mély elkülönülés jött létre a társadalomszervező központ és az állampolgárok között. A gazdaság teljes ellenőrzés alá vonása a teljes államosítással ment végbe, amely nemcsak a gazdasági szféra államosítását, hanem a magánélet átpolitikálását is helyesnek vélte a szocialista célok érdekében. Természetesen az államosítás, a

központi hatalom felülkerekedése a társadalom felett, megfelelő ideológiai alátámasztással történt, amelynek következménye egy sok szempontból illuzórikus, utópisztikus vonásokat sem nélkülöző szocializmusképp kialakulása és az a feltevés, hogy az óhajtott szocialista, kommunista célok karnyújtásnyira vannak.

Az újratermelési modell zavarának politikai és gazdasági kezelésének módja feszültségeket keltett, majd az 1956-os népfelkeléshez vezetett. Az 1957-től kialakult politika alapvetően nem módosította a redisztributív újratermelési modellt, csak a modell belső ellentmondásaiból adódó feszültségeket kezelte másként, s közben fokozatosan visszaadta a politikai állam és civil társadalom szétválasztásának lehetőségét.

Az újratermelési modell módosításával együtt haladt a 60-as évek végének és a 70-es évek elejének a társadalmi szférák elkülönülését elősegítő politikája. Az állam visszahúzódása a társadalmi élet bizonyos területeiről elkezdődött, majd a 80-as években felerősödött.

Végső soron ez a folyamat és a nemzetközi körülmények együttesen vezettek el a rendszerváltáshoz. (Megjegyzendő azonban, hogy a rendszerváltás objektív és szubjektív okainak tudományos igényű, egyúttal teljes körű feltárása még várat magára).⁷

2. A harmadik út, mint a magyar társadalom alternatívája

2.1. Nyugati orientáció avagy saját út?

A 80-as évek végén a magyar társadalom ismét válaszút elé került, a "hogyan tovább" kérdését illetően.

A választási kampány során, a politikai pártok nagy többsége - bízva a nyugati támogatásban - nagy eufóriával a nyugati és amerikai

orientáció mellett kötelezte el magát, s ígéreteikkel azt sugallták az állampolgároknak, hogy ha rájuk szavaznak, akkor karnyújtásnyira van tőlük a nyugat-európai jóléti társadalom. Az objektíven gondolkodó állampolgárok már akkor tudták, hogy ennek nincsenek meg sem a gazdasági, pénzügyi sem a hiteles személyi feltételei, sőt ez a modell már nyugat-európában is válságba került. Ennek ellenére a tájékozatlan állampolgárok nagy többségét sikerült a politikai pártoknak ígéretekkel becsapni. Mivel a parlamenti pártok ígéreteiket nem teljesítették, ezért napjainkban az állampolgárok döntő többsége kiábrándultsággal és igen nagyfokú szkepszissel viszonyul a rendszerváltás eddigi eredményeihez.

A választási kampány során a különböző politikai pártok harsányan licitáltak túl egymást Magyarország közelgő EGK-tagságának időpontját illetően. Ezzel szemben számos jel mintha arra mutatna, hogy az EGK-nek és az USA-nak nem fűződik különösebb érdeke ahhoz, hogy a közép-kelet-európai országok gazdaságilag dinamikusan fejlődjenek, hiszen ezzel a terheik mértékét és egyúttal a konkurenciát gyarapítanák. Kialakulóban van egy olyan közvélemény, amely szerint a nyugati stratégiában ezek az országok egyfajta gyarmat szerepet töltenek be, ami abban nyilvánul meg, hogy egyfelől szükségük van ezen országok piacaira, olcsó nyersanyagaira és munkaerejére, másfelől a versenyképes ágazatokat fokozatosan felvásárolják, vagy elsorvasztják. Tipikus példának hozzák fel erre a magyar mezőgazdaságot és élelmiszeripart (pl. növényolajipart, konzervipart, baromfifeldolgozóipart, cukoripart, tejipart, gabonaipart, édesipart stb.), és a húsembargót.

Ilyen körülmények között az objektív megfigyelőben felmerülnek a következő kérdések:

- Milyen feltételekhez kötik a tervezett Európai Közös Piaci tagságunkat?

- Miért nem ismertetik ezeket a feltételeket a magyar közvéleménnyel?
- Ha a nyugat nagyon kemény feltételeket szab az EGK-tagságunk elé, miért nem tartunk - a dánokhoz hasonlóan - erről népszavazást?

A történelmi tapasztalatok ugyanis azt mutatják, hogy a nagyhatalmak semmit sem tesznek önzetlenül, hanem cselekedeteiket mindig stratégiai és taktikai, s végső soron pénzügyi érdekeik határozzák meg. Éppen ezért célszerűnek látszik felvilágosítani a hazai közvéleményt az EGK-tagságunk feltételeiről.

Több szakértői elemzés és prognózis szerint a közép-kelet-európai országok közül 3 országnak van reális esélye az EGK-tagságra.

Ezek:

- Ausztria,
- Csehország,
- Szlovénia.

A kutatók az elemzések során a következő kritériumokat vették figyelembe:

- az egyes országok gazdasági és kulturális fejlettségét;
- a nemzetgazdaságok szerkezetét és teljesítőképességét;
- az adósságállomány nagyságát;
- az infláció mértékét;
- a munkakultúra minőségi jegyeit;
- az infrastruktúrával való ellátottságot;
- a munkanélküliség arányát és intézményes kezelésének módját;
- az emberi jogok helyzetét az adott konkrét országon belül;
- a geopolitikai elhelyezkedést.

Ausztria mindenekelőtt a jugoszláviai polgárháború és a kelet-európai országokból érkező menekülthullám miatt nagy

valószínűséggel fel fogja adni eddigi semlegességét és biztonsága szavatolása érdekében be fog lépni az EGK-ba és a NATO-ba. Ezzel párhuzamosan, nem kizárt, hogy a korábbi politikai vasfüggöny helyébe gazdasági vasfüggönyt fog felhúzni a tőle keletre eső országokkal (így Magyarországgal) szemben is.

Szlovénia, amely a XIX. században az Osztrák-Magyar Monarchia része volt - a jugoszláviai polgárháború ellenére - rendelkezik azokkal a gazdasági és kulturális kondíciókkal, amelyek alapján elsősorban olasz és osztrák támogatással az EGK-nek teljes jogú tagja lehet.

A volt Csehszlovákia szétválásával Csehország viszonylag jó esélyekkel rendelkezik a nyugat-európai integráció útján. (Példának okáért említhető a munkanélküliség alakulása. 1992 augusztusában a munkanélküliség Csehországban 2,7%-os, ezzel szemben Szlovákiában 10,9%-os volt). Az utóbbi hónapokban Csehország külpolitikájában megfigyelhető a Visegrádi együttműködéstől való fokozatos eltávolodása és ezzel párhuzamosan a német orientáció dominanciájának erősödése.

A többi közép-kelet-európai országban elmaradt a várva-várt nyugati segítség. Éppen ezért azok a magyarországi politikusok, akik illúziókat tápláltak ill. táplálnak napjainkban is eme támogatás iránt, Bibó István szóhasználatával élve, "hamis realisták"⁸-nak bizonyultak. Ezzel egyidőben, a reálisan gondolkodó politikusok és állampolgárok kénytelenek felismerni, hogy csak magunkra ill. egymásra számíthatunk. Ilyen körülmények között felerősödik az igény a saját út koncepciójának⁹ megfogalmazása iránt.

Ennek a koncepciónak a lényeges elemei a következőkben összegezhetők.

2.2. Saját út a gazdaságpolitikában

A mai magyar gazdaság- és pénzügypolitika alakulásának elemzése szempontjából roppant tanulságosak Pozsgay Imrének a következő megállapításai:

"A hatalomátmentésről nálunk ideológiai viták folynak, holott gazdasági dolgokról van szó. Ezt a restriktív gazdaságpolitikát 1973 óta folytatják Magyarországon és az a liberális közgazdasági csoport viszi rezsimről rezsimre, kormányról kormányra tovább, amely 1973-ban kiagyalta és meghonosította ezt nálunk. Ez az igazi hatalomátmentés szerintem...

Lényegbe vágó tapasztalat az a gazdasági tény, hogy 1973 óta, s ez egy gazdaságtörténeti csoda egyébként: restriktív gazdaságpolitika folyik Magyarországon. Ezt csinálta Nyers Rezső kezdeményezésével a Lázár-kormány, ezt folytatta a Grósz-kormány és a Németh-kormány, és ezt átvette az Antall-kormány is. Megjegyzendő, hogy ezek a kormányok érintetlenek ebben az ügyben, és az Antall-kormány is olyan kevésbé tud beleszólni, mint az egész ország. Tudniillik az a masszív csoport, amely kikényszeríti ezt a gazdaságpolitikát, kimondja rá azt is, hogy világpolitikailag és világgazdaságilag csak ez követhető. Tehát diktátumként telepszik rá az országra, egy csoport képviseli és oktrojálja rá a kormányzatokra, amelyeknek nem volt és nincs politikai bátorságuk ebből a körből kilépni"¹⁰.

Mindebből következik, hogy gyökeresen szakítani kell az 1973 óta folytatódó, ugyanakkor a nemzeti érdekeket háttérbe szorító kvázi liberális restriktív gazdaságpolitikával, amely egy kisebbség hatalmát volt hivatva folyamatosan, napjainkig fenntartani.

A gazdasági életben az ország kiárusítása, a külföldi modellek utánzása helyett a fő hangsúlyt a kritikai adaptációra célszerű fordítani. Az elmúlt öt évben az ipari termelés - objektív és szubjektív okok

miatt - a felére csökkent. A privatizáció során a külföldi és hazai cégek, magánszemélyek viszonylag olcsón, általában korrupciós ügyleteken keresztül jutottak hozzá a leghatékonyabban működő magyar vállalatokhoz. Ezért felül kell vizsgálni az eddigi privatizációs folyamatot, s a felelősöket felelősségre kell vonni. Egyúttal azokat a vállalatokat, amelyekben az új tulajdonosok termelést nem folytatnak ismét államosítani kellene. Végső soron megállapítható, hogy a Németh-kormány, majd pedig az Antall-kormány törvényesítette az állami vagyon elkótyavetyélését, amit több évtizeden keresztül a munkavállalók milliói pénzből és veritékéből építettek fel. Éppen ezért a gazdasági és pénzügyi helyzet tisztázása céljából sürgősen el kell végezni a nemzeti vagyon leltárát.

A másik kiemelt feladat az eladósodás további megakadályozása, ill. új technika igénybevételeivel való kezelése.

A Németh-kormány egyik legnagyobb bűne az, hogy a politikai rendszerváltást nem használta fel arra, hogy adósságállományunk törlesztését egy rövid ideig felfüggeszse ill. átütemezze. Felmerül a kérdés: Miért nem próbált tárgyalni erről a kérdésről az Antall-kormány? Valószínűleg azért nem, "mert ugyanazok az emberek ülnek ugyanazonokon a helyeken, akik régen és akik ezt az egész eladósodást annak idején is ösztönözték"¹¹.

Minden magyar állampolgár számára világos, hogy a fizetőképesség fenntartása és a gazdasági modernizáció egy időben nem valósítható meg. Magyarországnak - lehetőleg a többi eladósodott országgal együtt - tárgyalásokat kell kezdeményeznie az adósságállomány egy részének leiratásáról, másik részének pedig modernizációs eszközökre való átváltásáról. Így módon lehetőség nyílna a gazdasági modernizáció beindítása, egyúttal a foglalkoztatás helyzetének jelentős javítására.

Jelenleg a magyar mezőgazdaság katasztrófális állapotban van. A kormány a régi struktúrát politikai-adminisztratív eszközökkel ugyan

lerombolta, de helyette új, hatékonyabb struktúrát nem hozott létre. Az agrár- és élelmiszeripari termékeink piacait nemcsak gazdasági, hanem elsősorban politikai okok miatt veszítettük el.

Mivel az önállósult gazdák többségének nincs termelőeszköze, pénze és piaca, ezért egy részük tönkre fog menni, másik részük pedig kénytelen lesz létfenntartása biztosítása érdekében szövetkezni. Ám ezeknek az új szövetkezeteknek a technikai színvonala és termelési hatékonysága kb. az 1945-48 közötti időszakban funkcionált őstermelő-szövetkezetekéhez¹² fog hasonlítani a legjobban. Ezzel egyidőben a magyar faluban tömegessé válhat a munkanélküliség, zsellérség és cselédség.

A kvázi liberális közgazdászok a mai magyar mezőgazdaság terápiájának a farmergazdaságot jelölik meg. Magyarországon azonban a farmergazdaság a következő okok miatt nem járható út. Egyrészt azért, mert a magyar mezőgazdaság történetét a porosz utas fejlődés jellemezte. Másrészt azért, mert "Magyarországon legalább 30-50 millió forint kellene egy életképes farmergazdaság kialakításához és felszereléséhez, egy hektárra egy millió forinttal számolva..."¹³ Továbbá a farmergazdaság kialakítására és hatékony működtetésére nem felel meg a jelenlegi településrendszer sem.

Végző soron megállapítható, hogy a magyarországi rendszerváltás eddigi szakaszának nem volt gazdaságpolitikai koncepciója. Ami eddig megvalósult, az nem más, mint az IMF és a Világbank magyarországi stratégiája, aminek következtében az ország teljes mértékben eladósodott és a gazdasági megszállás állapotába került. Felmerül a kérdés: Ha az ország pénzügyileg teljes függőségi viszonyban áll a nemzetközi pénzügyi szervezetekkel szemben, s ha a multinacionális cégek közreműködésével a gazdasági megszállás állapotába került, akkor mitől független Magyarország?

Éppen ezért szükség lenne egy új, s egyúttal a nemzeti érdekeket kifejező gazdaságpolitikai koncepció kidolgozására. Ennek során meg

kellene határozni a magyar ipar fejlődésének feltételrendszerét (a húzóiparágak kijelölését, a belföldi piac és a magyar ipari termékek védelmét, az innováció és humán tőke szerepét, stb.).

A magyar mezőgazdaságban tehát sem a korábbi kolhoz típusú termelés, sem az amerikai típusú farmergazdaság nem járható út.

A magyar mezőgazdaság történetét a porosz utas fejlődés jellemezte, aminek következtében a jelenleginél sokkal nagyobb szerepük lehet a különböző szövetkezeti formáknak. Az új szövetkezeti formák megjelenésének azonban csak akkor van értelme, ha sikerül piacot biztosítani a mezőgazdasági és élelmiszeripari termékeknek, s egyúttal a termelést elősegítő hitelezési konstrukciókat megvalósítani.

Az ipar és mezőgazdaság modernizációjához célszerű lenne Németországból új technikákat és technológiákat, a volt Szovjetunió utódállamaiból pedig nyersanyagot beszerezni, egyúttal ez utóbbi területén új piacokra szert tenni olyan körülmények között, amikor azt már többé-kevésbé a multinacionális cégek felosztották egymás között. Ezzel egyidőben szükség van a közép-európai országok gazdasági integrációja új intézményeinek kiépítésére és hatékony működésére.

2.3. Saját út a szociálpolitikában és az életszínvonalpolitikában

A szociálpolitika területén a korábbi gyakorlat sem járható, mert nem állt összhangban az ország gazdasági teljesítőképességével és alapvetően a jóléti államokban alkalmazott módszereket kritikátlan formában honosította meg. Mindez megnyilvánult az elosztás elveiben, továbbá abban, hogy a GDP aránytalanul nagy százalékát fordítottuk pl. társadalombiztosítási kiadásokra. Ugyanakkor a szociális célokra fordított "hatalmas összegek" is alacsony színvonalú ellátást biztosítottak.

Magyarországon azonban sem a gazdaság hatékonysága, sem a munkakultúra- és erkölcs nem állt olyan színvonalon, mint a fejlett országokban. Mivel a keresetek reálértéke legfeljebb ha 1/4-ét teszi ki a fejlett tőkés országokban szokásosnak, ezért nem volt és ma sincs lényeges eltérés az egyszerűbb munkát végző szorgalmas ember és a különböző segélyekből élő állampolgár életszínvonalá között. Ez arra ösztönzött bizonyos erre hajlamos embercsoportokat, hogy az utóbbi életmódot válasszák akkor is, ha egyébként munkaképesek.

A rendszerváltás eddigi szakaszáig sem lett ésszerűbb a szociális ellátás rendszere. Ez a szociálpolitika az IMF és a Világbank magyarországi gazdasági stratégiája részeként folyamatosan lefaragja a szociális kiadásokat, egyúttal jelentős mértékben növeli a lakosság terheit. A lakosság 1993-ban jövedelmének már 90%-át költi előreláthatólag a közvetlen létfenntartására (élelmiszerek, lakhatási rezsiköltségek, stb.) szemben az 1990. évi 40%-kal.

Ezzel egyidőben, a magyar állam irreálisan nagy összegeket von el a lakosságtól. Például., ha összehasonlítjuk az 1990-es magyar statisztikai adatokat a nyugat-európai országok adataival, akkor megállapítható, hogy a TB-járulék, a vállalati és személyi jövedelemadó együttes összegének a GDP-hez viszonyított arányában első Svédország (37,1%), közvetlenül utána Magyarország következik (36,9%), majd Belgium (33,7%) és több ország után az NSZK (26,8%), Ausztria (24,7%).

A jelenlegi gazdaság- és pénzügypolitika nem teszi lehetővé, hogy a szociális célokra fordított összegek rálértékét növelni lehessen. Ugyanakkor a társadalom jelentős, korábban szerény anyagi biztonságban élő rétegei is elszegényednek, azok is, akik 10-20, vagy éppen 30-40 évig tisztességesen dolgoztak. A társadalombiztosítás és a szociálpolitikai ellátások reálértékének megőrzéséhez vagy legalábbis a csökkenés fékezéséhez az szükséges, hogy a jelenleg szociális célokra fordított, relatíve hatalmas összegekkel a jelenleginél sokkal

racionálisabban gazdálkodjanak azok, akik erről döntenek. Elsősorban azért, hogy ezek a források valóban azt a célt szolgálják, ami a rendeltetésük.

A hazai egészségügyi rendszer katasztrófális állapotban van, s a gyógyszerek árainak állandó emelkedése is tovább rontja a betegek és az öregek helyzetét. Ezzel egyidőben megfigyelhető a magyar társadalom előregedése és lélekszámának folyamatos csökkenése. (Az elmúlt évben 27.000 fővel, vagyis egy kisváros lélekszámával csökkent a magyar lakosság. Az ezévi prognózisok szerint 30.000 fővel fog tovább tartani a fogyás). Éppen ezért sürgősen felül kell vizsgálni a magyar népesedéspolitikát, amelynek során a fiatalok házassági és családvállalási ambícióit gazdaság- pénzügyi eszközökkel, egyúttal új szemléletmóddal és családmodellel is szükséges lenne felvértezni.¹⁴

A szociálpolitikával és életszínvonal-politikával szorosan összefüggő problémakör az infláció és a munkanélküliség. Az infláció miatt a magyar állampolgárok nagy többségének életszínvonala a 60-as évek színvonalára esett vissza. Ennek következtében kb. 4 millió fő a szegénységi szintre süllyedt. Ezzel egyidőben pár százezren hatalmas jövedelmekhez jutottak. Ez csak úgy volt és lesz lehetséges a jövőben is, ha mindez az elszegényedő rétegek rovására megy.

Szerény számításaink szerint a munkanélküliek száma ezév végéig elérheti az 1 millió főt. Ebbe az adatba nemcsak a hivatalosan regisztráltak, hanem a munkanélküli segélyezettek köréből már kívül rekedtek (csupán önkormányzati szociális segélyre jogosultak) tartoznak, ill. az elmaradt régiókban (Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Békés megyében) azok az egyének és csoportok, akik munkanélkülivé válva - elsősorban jogi járatlanság miatt - be sem jelentkeztek az illetékes munkaügyi központokhoz. A magyar mezőgazdaság tartós bizonytalansága következtében radikálisan megnövekedhet a falusi munkanélküliség is.

A korábban elemzett gazdasági és szociális folyamatok miatt már napjainkban is nehéz helyzetben vannak a fiatal pályakezdők, a nők és nyugdíjasok. Ezekben a rétegekben és korcsoportokban a szegénység már elérte a biofiziológiai lét veszélyeztetettségének határait.

Végző soron a szociálpolitikában és életszínvonal-politikában a saját utat akkor lehet megvalósítani, ha a magyar gazdaság a saját lábán fog állni.

2.4. Saját út az oktatás, a kultúra és a tudomány területén

A magyar kultúra értékeinek védelme ill. új értékekkel való folyamatos gazdagítása a nemzet fennmaradásának elemi érdeke.

Az Acél-korszak kultúrpolitikájának és ideológiai tevékenységének volt pozitív és negatív szakasza. A pozitív szakasza a 60-as években jelent meg, amikor előtérbe került a klasszikus dogmatizmus (sztálinizmus) felszámolása és a marxizmus hegemon helyzetének felismerésére való törekvés. Ez egyúttal azt is jelentette, hogy az akkori MSZMP elismerte a marxizmustól eltérő ideológiákat (vallási, polgári, kispolgári) is, vagyis elismerte az ideológiai pluralizmus létjogosultságát. Ennek a felismerésnek a megnyilvánulási formája szellemi-kulturális életünkben a 3T (támogatás, tűrés, tiltás) elve volt, amely mint elv - az akkori történelmi időszakban - nagyon racionális volt, de a gyakorlati megvalósítás során - a nyilvánosság hiányában - nagymérvű szubjektivizmushoz vezetett.

A 60-as évek kultúr- és értelmiségpolitikájának történelmi érdeme abban áll, hogy a felszínen sikerült konszenzust létrehoznia a népiek és az urbánusok között. Ezzel párhuzamosan új negatív tendenciák és jelenségek is kibontakoztak. Ilyenek voltak pl. a kulturális élet kommercializálódása, a kulturális értékeknek a piac törvényszerűségeinek történő kiszolgáltatottsága, a konstruktív kritika hiánya, stb.

A fentebb említett konszenzus azonban a 70-es évek végén, a 80-as évek első felében fokozatosan kezdett felborulni. Ennek alapvető oka az, hogy a szellemi életben és a társadalomtudományokban egy újfajta dogmatizmus alakult ki, "a piac történelem feletti és ezért csak ideologikus fogalmának használatával"¹⁵, amely ugyanolyan káros mint a klasszikus dogmatizmus (sztálinizmus). Ennek következtében a kulturális és ideológiai életünkben a polgári liberális és neoliberais alkotások kritikátlan formában kerültek előtérbe.

Ezzel egyidőben a népi elkötelezettségű értelmiség egyre nehezebb helyzetbe került. Eme értelmiségi csoport elnémitásának, megvásárlásának és korrumpálásának módszereit nagyon találóan fogalmazta meg Váci Mihály: "Magukhoz ölelik őket, hogy elhallgattassák a hangjukat. Szívükre ölelik a szájukat, hogy befogják, elnémitsák azt. Sajátos "kitüntetéseiket", protokolljaik rangsorolását adják nekik, hogy rájuk hallgassanak, s róluk énekeljenek, az ő életérzéseiket, hatalmuk elvesztése fölötti kétségbeesésüket, létkérdéseiket írják, zavaros álmaikat, félelmeik vízióit fessék. És hányan ezt teszik vagy tették".¹⁶

Ez a folyamat azonban felerősítette a magyar társadalom szellemi életében tradicionálisan funkcionáló népi- urbánus ellentétet.

A rendszerváltás során a liberális ill. kvázi liberális értékek sokkal nagyobb súlyt kaptak, mint a népi, vallási értékek. Ennek az alapvető oka az, hogy az MDF-SZDSZ paktum eredményeképpen a tudomány, kultúra, művészet és tömegkommunikációs eszközök ugyanazok kezében maradtak, mint korábban.

A liberalizmus természetrajzát elemezve Sebestyén Béla rámutat, hogy "Az egyén nem tartozik a közösségnek; a világállam polgára, család, nemzet, állam elavult, megszüntetendő formátumok, a közösség nem avatkozhat az egyén életébe. Gazdasági téren a nem ellenőrzött piac híve, amely megengedi érdekcsoportok szabad

szerveződését, a szabad rablást".¹⁷ Következésképpen a kvázi liberalizmus és a szabad rablás viszonyai kitermelték ennek a kornak megfelelő új típusú embert, a gátlástalan kóklert. Éppen emiatt társadalmi viszonyainkat a következő folyamatok és jelenségek jellemzik: "A liberalizmus sósavába hullott társadalom kötései szétbomlanak. Elpusztul a család, el a kisebb-nagyobb közösség, a lélek nedvei kiszáradnak, tombol a meddő életszomj gyönyör-vallása, a szerelem üzérkedéssé torzul, az új élet nyüggé válik, az élet forrásai elapadnak, a férfi és a nő egymás élvezeti cikkévé fokozódik le, tenyészik az önzés, a prostitúció, minden abberációban tobzódó bűn. A gazdasági életet a gátlástalanság, a szabad rablás, a védtelenek kifosztására irányuló szövetkezés és megvesztegetés uralja".¹⁸

Döbbenetes tény, hogy a rendszerváltás óta eltelt 3 év alatt a magyar tudományos kutatók kb. 1/3-a elhagyta az országot, mert egzisztenciálisan nem tudták fenntartani önmagukat. Az akadémiai intézetek közül azok prosperálnak, amelyek Soros György támogatását élvezik. Ez a fajta pénzügyi függőség azonban meghatározza eme intézetekben folyó kutatások irányait és szellemiségét. Azok a kutatóintézetek pedig, amelyek csupán költségvetési pénzből vagy a hazai piac megrendeléseiből tartják fenn magukat, mindennapos egzisztenciális gondokkal küzdenek. Így módon a tudományos életben is elterjedt a kvázi liberális klikkszellem és kóklelkedés.

Az általános és középiskolákban - ha lassan is - kezdenek teret kapni a vallási értékek. Ám a felsőoktatási intézményekben a liberalizmus ill. a kvázi liberalizmus dominanciája érvényesül. A liberális hálózat ezt a terepet is teljes mértékben uralja, s minden népi gondolatot ill. megnyílvánulást csírájában folyt el. Ezt úgy sikerült elérnie, hogy az intézmények vezetőinek és az alsóbb egységek (tanszékek) vezetőinek egy részét Soros Györgyék támogatásával - ilyen vagy olyan módon - sikerült befolyásolnia. Mivel ezek a befolyás alatt álló emberek a felsőoktatási intézmények érdek- és hatalmi viszonyainak alakítói és egyben legfőbb döntéshozói, ezért rajtuk

keresztül és sleppjük közreműködésével ezekben az intézményekben - a szabadság és demokrácia jegyében - kvázi liberális túlsúly uralkodik.

A jelenlegi helyzetből való kilábalást az jelenthetné, ha az oktatás, tudomány, kultúra és a tömegkommunikációs eszközök területén egyensúly alakulna ki a népi, vallási és liberális értékek közvetítése között. Ez az egyensúly csak akkor fog bekövetkezni, ha a magyar kormány képes lesz megtenni a szükséges lépéseket ebbe az irányba és egyúttal levonni a személyi konzekvenciákat.

2.5. Saját út a politikai intézményrendszer működésében

Ha a józan paraszti ésszel megáldott magyar állampolgár a politikai intézményrendszerünk működésével kapcsolatos megnyilvánulásokat, s egyúttal a jelenlegi parlament tevékenységét figyeli, akkor rögvest eszébe jut József Attilának a Dunánál c. versében megfogalmazott gondolat, mely szerint "fecseg a felszín, hallgat a mély".

A jelenlegi politikai intézményrendszerünk nem a magyar társadalom szerves fejlődésének terméke, hanem a külső minták követése alapján jött létre és funkcionál. (Ahogy a gazdaságban sem másolható a nyugati minta /lásd farmergazdaság/, úgy a politikai intézményrendszer sem építhető fel nyugati mintára). Ez a politikai intézményrendszer a nyugat-európai modellt próbálta felülről vezérelve ráépíteni a magyar társadalomra, amelyben van egy kevés konzervatívizmus, kvázi szociáldemokrácia, s irreálisan túlreprezentált kvázi liberalizmus*. Ez utóbbinak nincs nagy társadalmi

Különbséget kell tenni az európai liberális eszmerendszer és a magyarországi liberális pártok és vezetők mentalitása között. A népieknek nem a liberális eszmerendszerrel van gondjuk, hanem azokkal a pártokkal és csoportosulásokkal, amelyek az európai liberalizmus zászlaja alatt politikai - hatalmi törekvéseiket autokratikus eszközökkel igyekeznek érvényesíteni. Ezek a csoportok és egyének - gátlástalanságukkal és arroganciájukkal - lejárják magát a liberális eszmét is Magyarországon. Ezért ezeket a

bázisa a magyar társadalom politikai tagoltságában, ennek ellenére a tömegkommunikációs eszközökben túlsúlyos szerepet tölt be. Éppen ezért a mai magyar társadalom politikai intézményrendszere strukturálisan és funkcionálisan még nem tisztult le, hanem magán viseli a kialakulás és változás ellentmondásait, s immanens és a társadalmi-gazdasági környezet felől érkező konfliktusok kezelésének nehézségeit és esetenkénti tehetetlenségi mozzanatait.

A legnagyobb gondot az okozza, hogy a magyar állam - a deklarációkkal ellentétben - nem független, hanem mozgásteret a korábban elemzett gazdasági és pénzügyi függőség viszonyrendszere által meghatározott. Éppen emiatt a magyar államiság megerősítésének elsődleges feladata eme pénzügyi és gazdasági függőségtől való fokozatos megszabadulás és egyúttal a nemzeti érdekek következetes képviselője. Tehát a nemzeti érdekeket kifejező erős államra van szükség, amelynek válságkezelő képessége egyúttal az állam és a civil társadalom közötti közvetítő- és kontrollmechanizmusok funkcionálása lényegesen hatékonyabb a jelenleginél. Ez az erős állam azonban nem működhet sem a Horthy-korszak etatista államszervezete, sem a liberális állam mintája alapján, hanem a gazdasági és társadalmi modernizáció érdekében a nemzeti érdekek integrációja és végrehajtása az elsődleges funkciója a társadalmi élet minden területén. Mindehhez újra kellene gondolni a központi hatalom és az önkormányzatok, civil társadalom viszonyát is. Ez annál is inkább indokolt, mert a jelenlegi közigazgatási rendszerünkben kettős hatalom érvényesül, aminek következtében legalább két irányba húzzák a szekeret.

A jelenlegi kormány és parlament egyre kevesebb bizalmat élvez a magyar lakosság körében, aminek következtében nagyfokú passzivitás és kiábrándultság vált tömegessé.

- a.) A parlamentáris demokrácia létrejötte nem jelentett egyúttal társadalmi demokráciát. A parlamenti demokrácia kialakulása a rendszerváltás pozitív eredménye. A problémát a jelenlegi parlament működésének alacsony hatékonysága és a civil társadalomnak a társadalmi-politikai folyamatokba való bevonásának hiánya okozza. A rendszerváltás felerősítette a kontraszelekciót, aminek következtében a politikusok szakértelme és szociális érzékenysége messze elmarad az állampolgárok többségének elvárásaitól. Ez a fajta demokrácia a régi és az új elit "bratyizó demokráciája", (Veres Péter) ami a magyar lakosság körében tovább erősítette azt a korábbi tapasztalatok alapján rögzült beállítódást, hogy a politika csupán "úri huncutság".

Mivel az állampolgárok többségének rohamosan csökken az életszínvonala és nő a létbizonytalansága és kiszolgáltatottsága, ezért számára az olyan értékek, mint demokrácia, parlamenti demokrácia, szabadság nem jelennek meg közvetlenül értékeként. Az állampolgárok nagy többségének előbb olyan feltételeket kell teremteni, amelyeken keresztül ki tudják elégíteni elsődleges szükségleteiket (stabil munkahely, lakás, normális áron való élelmiszer-ellátottság, a gyerekek biztonságos felnevelése). Ha ez megvalósul, akkor lehetne egyre nagyobb figyelmet fordítani a művelődésre, kulturálódásra és a politikai kultúra színvonalának emelésére.

- b.) A parlamenti pártok tevékenységét elemezve megállapítható, hogy mindegyik párt csak szűk pártérdekekben és nem nemzeti érdekekben politizál. Az MDF teljesen eltért az eredeti célkitűzéseitől, s a liberalizált vezetése ugyanúgy cserbenhagyta tagságát, mint 1989-ben az MSZMP akkori vezetése saját tagságát. Az MDF jelenlegi vezetése a liberális pártokkal

lepaktálva, végső soron kvázi liberális kormányprogramot hajt végre. Ám a liberális pártok vezéregyéniségeit Soros Györgyék képezték ki, azzal a céllal, hogy Magyarországon az amerikai és izraeli érdekeket hajtsák végre. Erről még a liberális pártok tagsága is keveset tud, holott a tények keményen kopognak. (A felkészítés és támogatás tényét maga Soros György is elismerte az MTV-nek adott interjújában). Éppen emiatt, ha az 1994-es választásokon a liberálisok kerülnének kormányra, akkor a jelenlegi "sáskajárás" folytatásaként - a modernizáció jelszavai mögé bújva - Magyarország legújabbkori "tatárjárása" következne be. Vagyis minden létező dolgot privatizálnának, ill. olcsón a külföldiek, a multinacionális vállalatok kezébe juttatnának:

- a bankokat,
- a termőföldet, stb.

Ezért jogos az a megállapítás, amely szerint "Magyarországon a liberalizmus nyílt uralomra jutása a magyarság végóráját jelentené".¹⁹

Az MSZP esetleges hatalomra jutása is óriási csalódást okozna a választópolgárok számára. Ennek az alapvető oka az, hogy az MSZP tovább folytatná az 1973-ban Nyers Rezsőék által kidolgozott és napjainkig funkcionáló restriktív gazdaság- és pénzügypolitikát, ami teljes mértékben eladósította és elszegényítette az országot. Továbbá a szocialista párt vezetőinek és tisztségviselőinek jelentős hányada ugyancsak részese és haszonélvezője a korrump privatizációnak. Ebben az esetben változás legfeljebb az irányítás és vezetés stílusában következne be.

- c.) Politikai intézményrendszerünk leggyengébb láncszeme a munkavállalók érdekeinek védelme és képviselése. A magyar munkavállalók kiszolgáltatottsága hasonló ahhoz, mint amilyen a XIX. sz. második felében volt. A legnagyobb szakszervezeti

szövetség az MSZOSZ vezetése, a rendszerváltás negyedik évében kezdett vitát folytatni arról, hogy milyen szintű szervezet legyen: önszervező egyesület vagy szakszervezet. Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés: Mit tett az MSZOSZ és a többi szakszervezeti konföderáció akkor, amikor iparágak egész sorát tették tönkre és szűntek meg a szemünk láttára? Vajon a szakszervezeteket nem terheli-e felelősség a korrumpált privatizációért?

Ilyen körülmények között nincs más út, mint a nemzeti érdekeket képviselő demokratikus baloldal és demokratikus jobboldal szoros együttműködése a magyar nemzet fennmaradása és felemelése céljából.

2.6. Saját út a külpolitikában és biztonságpolitikában

Magyarország számára a korábbi egyoldalú keleti elkötelezettség helyett, az egyoldalú nyugati, ill. amerikai elkötelezettség nem járható út. Ezért a külpolitikában a jelenleginél sokkal diverzifikáltabb kapcsolatokra kell törekedni.

Az Amerikai Egyesült Államokhoz, mint szuperhatalomhoz fűződő kapcsolatok Magyarország számára nagyon fontosak, de nem élvezhetnek kizárólagosságot. A magyar-amerikai kapcsolatok alakításában is célszerűnek tűnik a nemzeti érdekek következetesebb képviselete.

Mivel Németország a közeljövőben Európa legerősebb gazdasági hatalma, s egyúttal az ENSZ Biztonsági Tanácsa állandó tagja lesz, ezért számunkra ez a kapcsolat gazdaságilag és politikailag is nagyon fontos.

Japánnal pedig világgazdasági súlya és technikai-technológiai innovációs képessége miatt szükséges intenzívebb kapcsolatokra

törekedni. Továbbá Japán is - Németországhoz hasonlóan - a közeljövőben szintén tagja lesz az ENSZ Biztonsági Tanácsának.

A Kínai Népköztársaság és Hong-Kong 1997-ben esedékes egyesítése, majd Tajvannal és Makaóval történő kibővülése eredményeként létrejövő Kínai Közös Piac nemcsak a Csendes-óceáni térséget, hanem a világgazdaságot is jelentősen át fogja strukturálni. A Kínai Közös Piac²⁰ kialakulásának egyik leglényegesebb következménye az, hogy a kínai nemzet és állam a XXI. sz. közepére a világ egyik legerősebb gazdasági, kereskedelmi, pénzügyi, politikai és katonai nagyhatalmává fog válni. Éppen ezért lényeges hazánk számára ennek a kapcsolatrendszernek az ápolása és lehetőség szerinti erősítése.

A nagy kérdés az, hogy milyen folyamatok fognak végbemenni Oroszországban ill, az egykori Szovjetunió utódállamaiban. Jelenleg a dezintegrációs folyamatok és etnikai konfliktusok sokkal erősebbek, mint az integráció és megbékélés erővonalai. Feltételezhető, hogy a Jelcin vezette jelenlegi kvázi liberális kormány hamarosan meg fog bukni, s azt egy nemzeti egységkormány fogja felváltani. Ebben a nemzeti egységkormányban valószínűleg helyet fognak kapni a nacionalista, kommunista pártok és mozgalmak és a pravoszláv egyház képviselői. Ennek a kormánynak az elsődleges feladata nem a volt közép-európai területek visszaszerzése, hanem mindenekelőtt Oroszország egységének, ill. az erős orosz állam megteremtése lenne. Éppen ezért illúzió azt hinni, hogy a volt Szovjetuniót bármilyen politikai erők vissza tudnák állítani. Ugyanakkor Oroszországgal továbbra is nagyhatalomként kell számolni, s gazdasági, kereskedelmi és kulturális együttműködésre kell törekedni. Ennek során vissza kell szerezni a korábbi szovjet piacainkat.

A magyar politikusok egy része az EGK-tagságunkhoz hasonlóan, illúziókat fűz a NATO-tagságunkkal kapcsolatban is. Ám a NATO nem sieti el a dolgot sem a jugoszláviai válság megoldása, sem a

közép-európai országok tagfelvétele ügyében. Zbigniew Brzezinski²¹ a közelmúltban Bécsben tartott előadásában aláhúzta, hogy NATO-tagságra egyenlőre csak Lengyelországnak van esélye, Magyarország még nem számíthat tagságra a határain dülő etnikai konfliktusok miatt.

Ilyen körülmények között a külpolitikában és biztonságpolitikában célszerűnek tűnik a szomszédos népekkel való konfliktusok intézményes és kulturált kezelésének elérése, ill. a velük folytatott, gazdasági, kereskedelmi és kulturális együttműködés erősítése, amely alapját képezheti a határainkon kívül élő magyarok problémái megoldásának. Ez pedig nem a körkörös védelem droktrínájával, hanem a semlegesség politikájával érhető el.

Összegzésképpen megállapítható, hogy Magyarország eddigi modernizációs kísérleteinek kívülről és felülről történő irányítása csupán részleges eredményeket és zsákutcákat produkált. Ezeknek a kísérleteknek napjainkra is érvényes alapvető tanulsága, hogy Magyarországon a társadalmi-gazdasági rendszer modernizációja nem végezhető el a magyar társadalom szerves fejlődése rovására és a népi részvétel aktív igénybevétele nélkül. Eme tényezők negligálása esetén a jelenlegi viszonyok között mindössze "latin-amerikanizálódást" lehet elérni, ami a lakosság nagy többsége részéről nagymérvű ellenállást váltana ki, s egyúttal kezelhetetlen folyamatokat teremtene.

Jegyzetek:

1. Szűcs Jenő: Vázlat Európa három történeli régiójához. Magvető Kiadó, 1983. 8.o.
2. U.o.
3. Kozák Márton: Wiener Walzer és a fekete vonat. (A helyzet Rumban). Valóság, 1984. 8.sz. 48.o.
4. Szűcs Jenő: I.m.: 14-15.o.
5. Berendt T. Iván: Magyarország helye Európában. Valóság, 1982, 12.sz. 16.o.
6. Erdei Ferenc: A magyar társadalomról. (Szerk. és az utószót írta: Kulcsár Kálmán) Akadémia Kiadó 1980. 316.o.
7. A rendszerváltás eddigi folyamatának megértéséhez kiváló adalékokkal szolgál Bíró Zoltán: Elhervadt forradalom. Püski, Budapest, 1993 és Pozsgay Imre: 1989 Politikus-pálya a pártállamban és a rendszerváltásban. Püski. Budapest, 1993. c. könyvei.
8. Bibó István: A kelet-európai kisállamok nyomorúsága. In: Bibó István: Válogatott tanulmányok. 1945-1949. Magvető K. 1986. II. kötet 221. o.
9. A saját út problémakörével foglalkozó, eddig megjelent munkák ezt a kérdést alapvetően eszmetörténeli és irodalomtörténeli nézőpontból vizsgálták. Lásd bővebben Bíró Zoltán: Saját út. Eötvös K. Budapest, 1988. 98.o.; Gombos Gyula: A harmadik út. Püski, Budapest, 1990.
10. Valahol megint utat veszítettünk. Pozsgay Imre a pártok őszinteségéről, a gazdasági lobbyról - és a nép hangulatáról. Magyar Nemzet 1992. december 28. 7.o.
11. Szézilált lavina. Gidai Erzsébettel Pogány Ira beszélget. Kurir 1992. szeptember 30.
12. Lásd bővebben Erdei Ferenc: A magyar agrárdemokrácia fejlődési lehetőségei. Valóság. 1980. 4. sz. 8. o.
13. A Közös Piac hiú reménye. Interjú Fecske Mihállyal. Népszava 1992. február 8. 7.o.
14. Lásd bővebben Fekete Gyula: Véreim magyar kannibálok! Vádirat a jövő megrablásáról. 2. kiadás Püski, Budapest. 1992.
15. Szegő Andrea: Vita helyett jegyzékváltás? Kritika 1985. 7. sz. 18. o.
16. Váci Mihály: Összegyűjtött művei. Magvető K. Budapest. 1979. 1132. o.
17. Dr. Sebestyén Béla: Két tanulmány. Budapest, 1993. 32-33. o.
18. Dr. Sebestyén Béla: I. m. 36. o.
19. Dr. Sebestyén Béla: I. m. 28. o.
20. Lásd bővebben Tálás Barna: Kínai Közös Piac - vízió vagy perspektíva? Külgazdaság. 1992. 9. sz. 24-44. o.
21. Lásd bővebben Pethő Tibor: Van-e ellenségünk? Magyar Nemzet 1993. július 20. 6.o.